

Jelentés a Magyar Nyelv a Tudományban MTA Elnöki Bizottság 2023-2024. évi tevékenységéről

Bizottságunk feladata annak elősegítése, hogy a magyar nyelv megmaradjon a tudományos kommunikáció nyelveként; hogy a legújabb kutatási területeknek is kialakuljon a magyar szókincse; hogy a legújabb tudományos eredményekről is tudjunk magyarul beszélni.

A bizottság megalakulása után számba vettük azokat a feltételeket, melyek teljesülése szükséges a magyar nyelvű tudományos diskurzus fennmaradásához. Szükségesnek találtuk

1. egy nyilvános terminológiai adatbázis létrehozását és folyamatos fejlesztését;
2. a magyar nyelvű tudományos folyóiratok láthatóságának, presztízsének, hatásának növelését;
3. a megszűnés határára került magyar nyelvű tudományos könyvkiadás újjászervezését és a jelenleginél sokkal nagyobb arányú támogatását;
4. a magyar nyelven való publikálás követelményének a tudományos előmeneteli rendszerbe való beillesztését;
5. az Európai Unió által létrehozandó egységes felsőoktatási térben kívánatos felsőoktatási nyelvi stratégia megvitatását.

E feltételek teljesülése érdekében a következőket végeztük:

1. Terminológiai adatbázis

Bizottságunk elődjének kezdeményezésére a Hun-Ren Nyelvtudományi Kutatóközpontban több éves előkészítő munka után 2023. december 1-én megkezdte tevékenységét a terminológiai központ.

2. A magyar nyelvű tudományos folyóiratok technikai támogatása

Bizottságunk elmúlt évi munkája elsősorban a magyar tudományos folyóiratokban való publikálás vonzóbbá tételét célozta. Az előző évben felmértük a még létező magyar nyelvű tudományos folyóiratokat; formai szempontokból értékeltük szerkesztési gyakorlatukat, és áttekintettük, hogy hogyan válhatna vonzóbbá a bennük való publikálás; közleményeik hogyan lehetnének láthatóbbak a nemzetközi tudományos térben. A MTA KIK szakértőinek segítségével megfogalmaztuk azokat a formai kritériumokat, melyeknek ma egy tudományos folyóiratnak eleget kell tennie: (i) A folyóirat honlapján bemutatott kettős vaklektorálási eljárás; (ii) a folyóirat honlapján bemutatott szerkesztőbizottság, melynek tagjai a szakterület elismert kutatói, egyetemi oktatói; (iii) érvényes ISSN szám; (iv) DOI azonosítóval ellátott tanulmányok; (v) angol nyelvű absztrakt és kulcsszavak; (vi) az aktuális lapszám elektronikus elérhetősége, archivált korábbi évfolyamok.

Az MTA KIK vállalta, hogy a magyar nyelvű tudományos folyóiratok számára létrehoz egy egységes platformot, és közleményeiket hozzáférhetővé teszi a tudományos adatbázisok és tudományometriai eljárások számára. A KIK egyelőre az MTA Könyv- és Folyóirat Kiadási Bizottsága által támogatott 58 folyóiratnak ajánlotta fel a segítségét. E folyóiratok folyamatosan növekvő számban teljesítik a KIK-támogatás feltételét, az Open Journal System elektronikus szerkesztőségi rendszer használatát. Bizottságunk felhívására számos, az MTA által nem támogatott folyóirat is jelezte, hogy igényelné a KIK szolgáltatásait. Ehhez a KIK-nek szüksége volna a Freund Tamás Elnök Úr bizottságunknak írt levelében megígért, két új munkatárs fizetését fedező támogatásra. A KIK szoftveres háttere is fejlesztésre szorul; ehhez is kérjük az MTA anyagi segítségét.

A Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottság megbeszélései során az az álláspont fogalmazódott meg, hogy a magyar nyelvű folyóiratoknak bizonyos természettudományi szakterületeken a nemzetközi folyóiratokban publikált új tudományos eredmények közvetítése, a tágabb szakmai közönség (köztük a rokon szakterületek kutatói, a középiskolai tanárok, a felhasználók) tájékoztatása lehet az elsődleges feladata. Arra kértük az MTA osztályait, hogy ösztönözzék és ismerjék el értéként a tudományközvetítő publikációkat, és támogassák a magyar kutatók nemzetközi folyóiratokban közölt tanulmányainak magyarul való másodközlését is.

3. A magyar nyelvű tudományos könyvkiadás ügye

A magyar nyelvű tudományos könyvkiadás előmozdításában nem sikerült eredményt elérnünk – jóllehet mind bizottságunk tagjai, mind az MTA azon osztályai, melyek megtárgyalták bizottságunk felhívását, osztják azt a véleményt, hogy a magyar tudományos nyelv fennmaradását és fejlődését a magyar nyelvű tudományos könyvkiadás, az új tudományos eredményeket bemutató összefoglaló munkák, köztük a nemzetközi tudományos könyvsikerek magyar fordításai segítenék leginkább. A tudományos könyv- (és folyóirat-)kiadás jóval bőkezűbb finanszírozására, a jelenlegi támogatás többszörösére volna szükség. Ugyanakkor a magyar nyelvű tudományos könyvkiadás gondjai nem csak anyagi természetűek. A tudományos könyvkiadás rendszerszerű megújítására, az egyetemi tankönyvkiadással való összehangolására volna szükség.

4. A magyar nyelven való publikálás követelménye és a tudományos előmenetel

E feltételt illetően levélben fordultunk az MTA osztályaihoz. Arra kértük őket, hogy habitusvizsgálati követelményként pontosítsák, egyértelműsítsék a magyar nyelven való publikálás követelményét. A magyar nyelvű közlemények létének ideális esetben a publikációs minimumkövetelmények között kellene szerepelnie. Ha ez nem lehetséges, akkor a magyarul való publikálást a közéleti-ismeretterjesztő elvárások közé kell beilleszteni. Ez utóbbi javaslat kedvező fogadtatásra talált például a Matematikai Osztály tagja körében.

Megfogalmazódott, hogy az ismeretközvetítés a legújabb tudományos eredményeket összefoglaló és értékelő munkáktól a művelt nagyközönséget tájékoztató előadásokig terjedően olyan széles spektrumot fed le, melynek különféle szintjei eltérően értékelendők. Ugyanakkor mindegyik szintre szükség van; igény volna mind a tágabb szakmának és a felhasználóknak szóló, az egyetemi oktatásban is használható, mind a gimnáziumi szintű igényes folyóiratokra és könyvsorozatokra. Fontos szerepet játszanak vagy játszhatnak a terminológia kialakításában és a magas szintű ismeretközvetítésben a magyar nyelvű Wikipedia oldalak, a szabadegyetemek, a kutatók éjszakája típusú rendezvények is.

5. A felsőoktatás nyelve

A felsőoktatás nyelvével, a felsőoktatásra kidolgozandó nyelvi stratégiával kapcsolatban hónapokkal ezelőtt Csák János miniszter úr ígért tájékoztatást, azonban erre még nem került sor.

Bizottsági üléseink emlékeztetői, az üléseken elhangzott előadások diasorozatai a bizottság honlapján olvashatók (<https://mta.hu/i-osztaly/magyar-nyelv-a-tudomanyban-elnoki-bizottsag-108115>).

Budapest, 2024. november 18

É. Kiss Katalin bizottsági elnök